VALORI ALE LIRISMULUI EMINESCIAN ÎN POEMUL *SE BATE MIEZUL NOPȚII*

RODICA BĂRBAT
Universitatea de Vest din Timişoara

Cuvinte-cheie: *Eminescu*, *eu empiric/eu poetic, lirism obiectiv, muzicalitate.*

În biografia spirituală a operei eminesciene, etapa cuprinsă între anii 1876 - 1883 rămâne înalt-semnificativă. Sunt anii în care poetul scrie *Sonetele* dar şi *Melancolie, Dorința, Despărțire, Și dacă..., De câte ori, iubito...* şi multe altele. Construite pe teme poetice vechi (iubire, natură, viață, moarte), poemele acestei perioade nu mai reprezintă o lirică de confesiune, asistăm la o depăşire a eului subiectiv, la o experiență ce anulează faptul biografic şi, implicit realitatea eului empiric. Subiectul poetic tinde spre o neutralitate a trăirii, făcând loc unei lumi ce nu există decât prin limbaj. Poemele se structurează în jurul unor nuclee menite să consemneze realitatea poetică ca semnificant al condiției umane, mereu tensionate de aspirația spre cunoaştere, care pentru poet înseamnă totodată, şi autocunoaştere. Lirismul eminescian se încarcă acum cu valențe ce-l apropie pe poet de experiența modernă a continuatorilor săi. În aspirația comună de *a ființa* lumea prin cuvânt, de a fi o experiență dintre cele mai complexe a cunoaşterii înseşi. Asistăm, de fapt la un complex proces al obiectivării sentimentelor care dobândeşte acum, mai pregnant, valoarea unor intuiții poetice comunicabile în limbajul esențializat-simbolic al atâtor poeme. Cu alte cuvinte, poezia acestei etape nu mai comunică „sentimente" sau, mai exact „dacă se poate vorbi şi trebuie să se vorbească de sentiment, îl înțelegem în sensul în care acest cuvânt indică nu o dispoziție sau o reacție subiectivă, ci

BDD-A23930 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

o revelație, o intuiție poetică [....] cu condiția de a înțelege prin asta o anumită lectură a lumii pentru care ființa să îl pregătească pe poet."[1]

Sentimentul modern al depersonalizării eului poetic de propria lui alcătuire fenomenală prin convertirea eului în obiect al reflexiei şi contemplației, se caracterizează la Eminescu prin capacitatea de a transforma o tensiune din planul afectelor într-o intuiție poetică cu valoare emblematică pentru umanitate. În felul acesta poezia rămâne, în primul rând, modalitate de revelare şi cunoaştere prin cuvânt. În critica românească, studiul lui D. Caracostea, *Arta cuvîntului la Eminescu,* apărut în 1938, centrat pe analiza funcției expresiv-sonore a cuvântului poetic eminescian,în ciuda primatului acordat de autor factorului formal (citeşte stilistic), îşi păstrează încă însemnătatea. De fapt, D. Caracostea anticipează, înaintea lui T. Vianu, critica stilistică a textului literar, convins fiind că individualitatea creației poate fi descifrată prin analiza mijloacelor ei de expresie (forme gramaticale, lexic, imagini, sonorități). Criticul vede, în chiar datele textului literar, în unicitatea alcătuirii lui, secretul ireductibil al artei. Din această perspectivă metodologică va analiza structura stilistică şi metrică în sonetul *Veneția,* „axa imaginilor" în *Epigonii,* expresiile ritmice pentru sentimentul timpului în *Stelele-n cer, Dintre sute de catarge* şi, mai ales, amplul poem *Luceafărul.* Studiul lui D. Caracostea, dincolo de unele opinii discutabile, reprezintă o reală contribuție în cunoaşterea „artei cuvîntului" la Eminescu.

Revenind la tendința constantă a poetului de a obiectiva prin cuvânt noul raport dintre eul poetic şi lume, o confruntare dramatică între cunoaştere şi existență, timbrul lirismului dobândeşte noi valori. Este vorba de puritatea melodică a versului, de tendința lui de a atinge şi converti în imagine muzicală resursele sonore ale limbajului. Această condiție o îndeplinesc mai ales textele reduse ca număr de strofe. Şi nu e deloc întâmplător faptul că aceste poezii cunosc, în laboratorul intim al creației, forme succesive de distilare muzicală a ideii poetice, în efortul dramatic de a găsi „cuvântul ce exprimă adevărul".

[1] M. Dufrenne, Poeticul, Bucureşti, Ed. Univers, 1971, p. 161.

BDD-A23930 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

La acestea se adaugă puritatea melodică a versului, tendința lui de a atinge şi converti în imagine muzicală resursele sonore ale limbajului. Şi nu e vorba de o anume muzicalitate exterioară, ci de un fenomen greu analizabil prin factori formali. Mai trebuie spus că funcția sugestiv muzicală a cuvintelor nu acționează în poezie izolat; ea face parte organic din natura particulară a relației dintre semnificant şi semnificat, ca factori esențiali ai expresivității poetice.

În acest mod se construieşte şi poezia *Se bate miezul nopții*… care inițial făcea parte din poemul dramatic de tinerețe *Andrei Mureşanu.* Puține texte care ne sunt familiare nu numai din lirica eminesciană, dar şi din aceea a poeților reprezentativi ai literaturii române, refuză cu atâta obstinație orice demers analitic făcut într-un limbaj conceptual, diferit, deci, de limbajul poeziei. Hugo Friedrich vorbea de magia limbajului ca o caracteristică a liricii moderne, de „versuri ce vor mai mult să sune decât să spună", de puterea sunetului de a transcende sensul. Există însă şi o putere a sensului de a se instaura în sunet într-o fericită întâlnire a sensului cu sunetul.

Poemul *Se bate miezul nopții* este alcătuit din şase versuri într-o unitate oarecum constrângatoare: realitatea poeziei începe şi se sfârşeşte în cuvânt, devenit element suficient sieşi.

„Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Şi somnul, vameş vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.
Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
S-asamăn într-olalta viață şi cu moarte;
Ci cumăna gîndirii-mi şi azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă."

Aşadar, timpul se goleşte în chiar clipa în care clopotul bate miezul nopții. Somnul, vameş vieții, refuză să oprească introspecția lucidă a eului poetic care a descoperit în sine imaginea golită de fapte a lumii; hotarul despărțitor dintre viață şi moarte devine el însuşi iluzie, pură incertitudine, devreme ce conştiința nu mai înregistrează lumea fenomenală încadrată în timp, supusă schimbării şi devenirii. "Cumpăna gândirii", încremenită în propria ei tăcere, desfăcută - nu ca idee ci ca lucru! – de propriul ei conținut, golită de voința de a

BDD-A23930 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)

ordona lumea şi de a o reface prin cuvânt, acceptă tăcerea pe care sunetul clopotului o face şi mai grea, şi mai enigmatică.

Căci limba neclintită a clopotului, prin transfer, devine limba nemişcată a cuvântului ce divulgă cea mai gravă dintre consecinţele oricărei gândiri: incapacitatea sa de a se surprinde în cuvânt.

Şi toate acestea într-o tonalitate inefabilă de descântec, lipsit de culori exterioare, lipsit chiar de mari simboluri poetice, dar încărcat de lumină interioară a sunetului, care pătrunde în memorie, învăluindu-şi acolo, încă o dată, marile lor adâncimi.

Tendinţa aceasta de esenţializare a unei trăiri face din Eminescu unul din marile spirite ce au contribuit la izbânzile moderne ale poeziei.

LYRIC VALUES IN EMINESCU'S POEM MIDNIGHT BEATS
(Abstract)

Key-words: *Eminescu, empiric/poetical self, objective lyricism, musicality*

The study examines several of the Eminescu lyric values: overcoming self subjective, making real sense, as well as the musicality of verse, a phenomenon hardly looked only through formal factors. The analysis focuses on a text of Eminescu: *Midnight beats* from 1883, representative of the ideas in the article.

BDD-A23930 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:54:54 UTC)